

ІГНАТЧЕНКО І. Г.,

кандидат юридичних наук, кандидат
мистецтвознавства,
доцент кафедри адміністративного права
(Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого)

УДК 342 951:351.82

DOI <https://doi.org/10.32842/2078-3736/2023.1.26>**ДЕРЖАВНО-КОНФЕСІЙНІ ВІДНОСИНИ В УКРАЇНІ В СУЧАСНИХ УМОВАХ:
СВІТОВИЙ ДОСВІД ТА ВІТЧИЗНЯНА ПРАКТИКА**

Статтю присвячено вивченню державно-конфесійних відносин в Україні з метою встановлення балансу між правами і інтересами людини (громадян та релігійних організацій), з однієї сторони, та держави та суспільства (органів публічної адміністрації як їх представників) – з іншої, в історичних умовах, що склалися, з урахуванням національного та міжнародного досвіду та аналізу світових практик і моделей.

Зазначено, що виклики історичного часу, якій наразі триває в Україні, і є пов'язаними з повномасштабним вторгненням Російської Федерації, а також з введенням воєнного стану, передбачають переосмислення багатьох питань тих чи інших суспільних відносин. Особливо це стосується сфери державно-конфесійних відносин, в якій безпосередньо відбувається реалізація прав людини на свободу думки, совісті та релігійних переконань.

Підкреслено, що усвідомлення змісту права на свободу совісті та свободу віросповідання в його новому вимірі пов'язане з людиноцентристським підходом до основоположних прав і свобод людини, що відтепер не може розглядатися тільки як суто внутрішня справа держав.

Окреслено різноманітні підходи до державно-конфесійних відносин, що сформувалися історично і до нашого часу знаходяться у процесі постійної трансформації. Серед них особливо виділено кілька основних типів взаємин між церквою і державою: коопераційний (конкордатний, координаційний), сепаратистський та сегрегаційний (антицерковний), на підставі яких формуються певні «моделі» цих відносин.

Надано поняття державно-конфесійних відносин. Визначено їх загальні та особливі риси, серед яких особливу увагу приділено адміністративній правосуб'єктності суб'єктів таких відносин.

Особливо приділено увагу проблемі обмеження прав у сфері свободи думки, совісті та релігії в інтересах національної безпеки, територіальної цілісності, охорони громадського порядку, здоров'я і моральності населення або захисту прав і свобод інших людей. З цією метою проведено аналіз рішення Конституційного Суду України № 4-р/2022 від 27 грудня 2022 року.

Зроблено висновки щодо того, що в Україні наразі відбувається ренесанс державно-конфесійних відносин, які віднині відбуваються на умовах державно-конфесійного партнерства. Водночас акцентується, що у науці адміністративного права наразі відбувається уточнення нових рис та особливостей державно-конфесійних відносин, особливо в аспекті меж і обсягу адміністративної правосуб'єктності релігійних організацій.

Ключові слова: державно-конфесійні відносини; права людини на свободу думки, совісті, релігії; світові моделі державно-конфесійних відносин; обмеження державно-конфесійних відносин; загрози національній безпеці; Конституційний Суд України.

Ihnatchenko I. G. State-confessional relations in Ukraine in modern conditions: world experience and domestic practice

The article is devoted to the study of state-confessional relations in Ukraine with the aim of establishing a balance between the rights and interests of people (citizens and religious organizations), on the one hand, and the state and society (public administration bodies as their representatives) on the other, in historical conditions that developed, taking into account national and international experience and analysis of global practices and models.

It is noted that the challenges of the historical period, which is currently ongoing in Ukraine, and are connected with the full-scale invasion of the Russian Federation, as well as with the introduction of martial law, require a rethinking of many issues of certain social relations. This especially applies to the sphere of state-confessional relations, in which the human rights to freedom of thought, conscience and religious beliefs are directly realized.

It is emphasized that awareness of the content of the right to freedom of conscience and freedom of religion in its new dimension is connected with a human-centered approach to fundamental human rights and freedoms, which from now on cannot be considered only as a purely internal matter of states.

Various approaches to state-confessional relations, which were formed historically and are in the process of constant transformation to our time, are outlined. Among them, several main types of relations between the church and the state are especially highlighted: cooperative (concordant, coordinating), separatist and segregational (anti-church), on the basis of which certain “models” of these relations are formed.

Particular attention is paid to the problem of restricting rights in the sphere of freedom of thought, conscience and religion in the interests of national security, territorial integrity, protection of public order, health and morality of the population or protection of the rights and freedoms of other people. For this purpose, an analysis of the decision of the Constitutional Court of Ukraine No. 4-p/2022 of December 27, 2022 was carried out.

Conclusions have been made regarding the fact that in Ukraine there is currently a renaissance of state-confessional relations, which from now on take place under the conditions of state-confessional partnership. At the same time, it is emphasized that the science of administrative law is currently clarifying new features and peculiarities of state-confessional relations, especially in terms of the boundaries and scope of the administrative legal personality of religious organizations.

Key words: state-confessional relations; human rights to freedom of thought, conscience, religion; world models of state-confessional relations; restrictions on state-confessional relations; threats to national security; Constitutional Court of Ukraine.

Вступ. Виклики нелегкого та героїчного історичного часу, що наразі триває в Україні, вимагають переосмислення багатьох питань адміністративно-правового регулювання тих чи інших суспільних відносин в сучасних умовах. Особливо це стосується сфери державно-конфесійних відносин, в якій безпосередньо відбувається реалізація прав людини на свободу думки, совісті та релігійних переконань.

Загально відомо, що у сфері релігій права та свободи людини можуть здійснюватися як публічно, так і у приватному порядку. Загалом, за кожною особою, яка сповідує релігію

або певні переконання визнаються всі універсальні права та свободи людини, які згодом знаходять своє відображення в різних сферах суспільного життя. Означене право є одним з фундаментальних прав, які закріплені у численних каталогах прав людини, а також у багатьох міжнародних документах, які ратифіковані в Україні і входять до системи її законодавства або визнані державою «де-факто» [1, с. 150].

У Загальній декларації прав людини започатковано становлення та загальне визнання міжнародного захисту прав людини. Так ст. 18 зазначеного міжнародного документу закріплює, що кожна людина має право на свободу думки, совісті і релігії, яке включає свободу змінювати свою релігію або переконання і свободу сповідувати свою релігію або переконання як одноособово, так і разом з іншими, прилюдним або приватним порядком в ученні, богослужінні і виконанні релігійних та ритуальних обрядів. Серед документів, які є співзвучними вищезазначеним постулатам, слід особливо відзначити: (а) Міжнародний пакт про громадянські і політичні права (ст. 18) ; (б) Декларацію про усунення всіх форм нетерпимості та дискримінації на основі релігії чи переконань; (в) Декларацію про права осіб, які належать до національних або етнічних, релігійних і мовних меншин, (г) Конвенцію про захист прав людини і основоположних свобод (ст. 9).

Таким чином, усвідомлення змісту права на свободу совісті та свободу віросповідання в його новому вимірі пов'язане з людиноцентристським підходом до основоположних прав і свобод людини, що відтепер не може розглядатися тільки як суто внутрішня справа держав.

Проте, повномасштабне вторгнення Російської Федерації на територію України й пов'язані з цим умови воєнного стану, що діють наразі, вимагають внесення певних коректив в правове регулювання державно-конфесійних відносин. З одного боку, теоретичні аспекти вивчення сфери дії права на свободу думки і слова, свободи світогляду і віросповідання, які визнаються в Україні у ст. ст. 34 та 35 Конституції, дозволяють виділити певні атрибути таких прав, які стосуються: (1) вільного вираження своїх поглядів і переконань, а також права вільно збирати, зберігати, використовувати і поширювати інформацію усно, письмово або в інший спосіб – на свій вибір (включаючи (а) свободу не розголошувати свої думки; (б) свободу від покарання за свої думки; (в) свободу від неприпустимої зміни своїх думок; та (г) наявність умов, які сприяють здійсненню свободи думки); (2) свободи сповідувати будь-яку релігію або не сповідувати ніякої (включаючи (а) свободу безперешкодно відправляти одноособово чи колективно релігійні культу і ритуальні обряди; та (б) вести релігійну діяльність).

З іншого боку, передбачається, що здійснення цих прав може бути обмежено законом: (а) в інтересах національної безпеки; (б) територіальної цілісності; (в) охорони громадського порядку; здоров'я і моральності населення або захисту прав і свобод інших людей.

Зазначене вище вимагає наукового дискурсу у сфері структури і змісту державно-конфесійних відносин в Україні з метою встановлення балансу між правами і інтересами людини (громадян та релігійних організацій), з однієї сторони, та держави та суспільства (органів публічної адміністрації як їх представників) – з іншої, в історичних умовах, що склалися, з урахуванням національного та міжнародного досвіду та аналізу світових практик і моделей, що склалися.

Слід особливо підкреслити, що питанням конституційно-правового статусу релігійних організацій займалися такі фахівці як-от: Л. Байрачна, В. Журавський, С. Зідорук та ін. Проблема правових обмежень свободи віросповідання присвячували свої наукові розвідки такі дослідники як-от: І. Дахова, Г. Єрмакова, О. Лаврик, В. Маклаков, О. Мельничук, В. Новіков, В. Савельєв, Т. Слінько, Ю. Фігель та ін. З позицій релігієзнавства та теорії і історії держави та права ці питання досліджували такі вчені, як В. Єленський, В. Мельник, Ю. Піх та інші. Однак останнім часом багато вчених розглядають державно-конфесійні відносини з позицій адміністративного права, серед них слід відмітити таких як-от: М. Бем, А. Василяк, І. Городинський, О. Никорак, В. Чернописька та ін.

Значну кількість наукових праць українських та зарубіжних юристів, політологів, релігієзнавців, соціологів присвячено вивченню різних моделей державно-конфесійних відносин.

Серед них: П. Галда, М. Громовчук, Ю. Коваленко, О. Коппель, О. Кулакевич, М. Нітрагін, М. Лешанич, М. Олбрайт, М. Палінчак, О. Пархомчук, Г. Роббертс, С. Хантінгтон та ін.

Постановка завдання. В світлі доробок зазначених дослідників, метою цієї роботи є формулювання особливостей різних моделей державно-конфесійних відносин, які існують у світі наразі, з метою визначення ознак, а також критеріїв та підстав для обмеження таких суспільних відносин в Україні з наведенням прикладів практичного застосування останніх, а також проблем, які виникають у цьому зв'язку і потребують найскорішого вирішення.

Результати дослідження. Наразі у світі існує велика різноманітність підходів до державно-конфесійних відносин, що сформувалися історично і до нашого часу знаходяться у процесі постійної трансформації. Дослідники державно-церковних відносин (Г. Роббертс [2] та ін.) говорять про реалізацію трьох основних моделей: інтеграція чи державна церква, сепарація чи окрема модель, кооперація чи європейська модель. Тобто у світі відомо кілька основних типів взаємин між церквою і державою: коопераційний (конкордатний, координаційний), сепаратистський та сегрегаційний (антицерковний). Означені типи формують відповідні «моделі».

У разі коопераційного варіанту державно-церковних відношень, або, як його ще називають, конкордатної моделі взаємин, ми маємо справу з «соціальним партнерством» церкви та держави. Взаємини держави та церкви в цьому у разі регулюються системою договорів, які докладно описують права та обов'язки обох партнерів. Такий тип державно-церковних відносин зазвичай існує в демократичній державі, яка дотримується принципу свободи совісті.

Для сегрегаційного типу державно-церковних відносин характерне вороже ставлення до церкви, релігії, віруючих. Однак в існуючому світовому середовищі він майже вичерпав себе з часів розвалу СРСР. Такий тип був притаманним в основному країнам з тоталітарним режимом.

Третій тип державно-церковних відносин можна означити як сепараційний. Специфікою цього типу державно-церковних відносин є відокремлення церкви від держави та школи від церкви. При сепараційному типі держава розглядає релігію виключно як приватну справу своїх громадян. Основним принципом конфесійної політики держави у цьому випадку є принцип «вільна церква у вільному суспільстві». При цьому держава не втручається у справи церкви, а церква – в управління державою. У цій ситуації держава захищає право своїх громадян на релігійну свободу і тому постає як основний гарант рівності релігій перед законом. Така модель є базовою для державно-конфесійних відносин в Україні, хоча останнім часом вона все більше набуває рис державно-конфесійного партнерства.

В. Єленський у своїй монографії «Велике повернення: релігія у глобальній політиці і міжнародних відносинах кінця ХХ –початку ХХІ ст зокрема відмічає, що у цей час релігія – як свого роду мова, що надає особливій потужності ідеям у боротьбі з іншими ідеями, як ідентифікаційний маркер величезної демаркаційної сили, як феномен, що додає людині та спільноті сил і для духовних злетів, і для колосальних падінь, – заявила про свою присутність у світовій, регіональній і національній політиці, і то так голосно, як мало хто сподівався. У ХХІ ст. релігія бере активну участь у націстворенні, і нерідко ця участь значно інтенсивніша, ніж то було в минулому столітті. Вона й далі конструє колективні ідентичності й визначає поведінку людських спільнот, далі впливає – часом доволі парадоксальним чином – на право, мистецтво, економіку, здоров'я людей. [3, с. 5–6].

Вбачається, що цей вислів є дуже актуальним, проте «парадоксальність» впливу релігії на інші форми суспільної свідомості (включаючи право, мораль, мистецтво, науку, культуру тощо) пояснюється їх спорідненістю, оскільки вони є варіантами єдиної знакової системи (можна сказати й мови) ідеальних форм, символів, образів, думок, переконань, які є актуальними для великих соціальних груп. Мова йде про відродження таких специфічних комплексів соціальних взаємодій як-от: (а) держава і релігія; (б) держава і цивілізація; (в) держава і культура тощо. Вони почали складатися ще у далеких довестфальтських міжнародних

системах, проте й сьогодні такі соціальні зв'язки починають все більш значуще впливати на міжнародні відносини. Це означає, що коли прибічники тієї чи іншої релігії починають розглядати прибічників іншої як ворогів, а не як сусідів, конфесійні розбіжності виступають в якості факторів політичного розмежування, а відносини між окремими конфесіями набувають політичного характеру [4, с. 27]. І тоді держава, яка потерпіла внаслідок дій з боку держави-агресора, вимушена встановлювати певні обмежувальні заходи у державно-конфесійних відносинах з метою запобігання й недопущення загроз такого негативного впливу у подальшому.

Слід погодитися з тим, що погляди В. Єленського, а також приклади, на які він спирається є близькими до праць С. Хантінгтона «Зіткнення цивілізацій», а також з менш відомою і публіцистичною книгою экс-держсекретаря США М. Олбрайт «Релігія та світова політика». Всі три автори, пропонуючи певні теоретичні гіпотези (у разі Хантінгтона це зіткнення різних цивілізацій та фіксація так званих ліній розлому; у випадку Олбрайт і Єленського це указання на повернення релігії не лише у суспільний, а й у політичний дискурс) використовують для підтвердження правоти власних поглядів одні і ті ж приклади етно-релігійних конфліктів, а також, в окремих випадках, різкої динаміки змін релігійного ландшафту. [5, с. 151].

У дебати та конфлікти навколо релігійних сенсів, символів і моралі втягуються законодавці, державні діячі, дипломати й цілковито секулярні медіа; виклики, кинуті цим символам, призводять до вибухів насильства й численних людських жертв [3, с. 5–6]. Як зазначають О. Коппель, О. Пархомчук, релігія стає інструментом політичної мобілізації, чинником політичної ідентифікації і політичної каталізації [4, с. 30].

Це висловлення є співзвучним думці А.В. Мітрофанова, який зазначає, що багатозначність слова «релігія» значно ускладнює аналіз ролі релігійного фактору, оскільки може трактуватися як світогляд; як набір ритуалів (культ); як особистий досвід переживання надприродного (за Вільямом Джеймсом) і як сукупність інститутів. Як чинник світової політики релігія виступає головним чином у двох своїх іпостасях: як система переконань (світогляд) і як набір інститутів. Виходячи з цих двох значень слова «релігія», автор пропонує відрізнити релігійний фактор у світовій політиці від конфесійного чинника. Під терміном «конфесія» мається на увазі організована релігія, втілена в будь-яких соціальних інститутах [6]. Тому доречним і термінологічно влучним слід вважати визначення таких відносин як саме «державно-конфесійні».

Тобто в проєкції на ситуацію, яка наразі існує в Україні, йдеться про те, що, як зазначає Конституційний Суд України у своєму рішенні № 4-р/2022 від 27 грудня 2022 року, Конституція України та міжнародні стандарти у сфері свободи релігії захищають право мати, приймати та полишати релігію (*forum internum*), а також право сповідувати релігію як індивідуально, так і колективно (*forum externum*). Внутрішній аспект права на свободу світогляду і віросповідання (релігії) (*forum internum*) є абсолютним правом, що жодним чином не підлягає обмеженню. Водночас держава має право обмежити зовнішній аспект права на свободу світогляду і віросповідання (релігії) (*forum externum*) [7, абз. 2, 3 п. 4.2 мотивувальної частини].

Взагалі державно-конфесійні відносини можуть бути визначені як суспільні відносини публічного адміністрування у сфері релігійної діяльності, в яких їх сторони (суб'єкти) взаємозв'язані й взаємодіють як носії суб'єктивних прав і юридичних обов'язків, встановлених і гарантованих відповідними адміністративно-правовими нормами, коли хоча б одна із сторін є суб'єктом владних повноважень, здійснює публічно-владні управлінські функції, в тому числі на виконання делегованих повноважень або одна сторона надає адміністративні послуги на підставі законодавства, яке уповноважує або зобов'язує надавати такі послуги.

Оскільки в межах цієї роботи неможливо детально охарактеризувати структуру і особливості, притаманні власне державно-конфесійним відносинам, що має бути предметом окремої наукової розвідки, зупинимось тільки на загальній їх характеристиці з метою визначення критеріїв та підстав для обмеження таких суспільних відносин в Україні.

Загальними рисами державно-конфесійних відносин є: (а) вони є вольовими суспільними відносинами, (б) є врегульованими нормами права; (в) учасники правовідносин наділені суб'єктивними правами і несуть юридичні обов'язки; (г) виступають як засіб конкретизації норм права; (д) їх реалізація забезпечується можливістю застосування адміністративного примусу. Водночас, особливостями державно-конфесійних відносин є: (1) те, що вони за характером є публічними правовідносинами, що мають у своїй основі публічний (суспільний, державний) інтерес; (2) однією із сторін таких відносин обов'язково є спеціальний суб'єкт – носій юридично-владних повноважень (органи виконавчої влади, місцевого самоврядування, їх посадові особи) в тому числі суб'єкти з делегованими повноваженнями; (3) вони виникають за ініціативою будь-якої із сторін, при цьому згода іншої сторони на участь в конкретному правовідношенні не обов'язкова.

Тобто такі відносини передбачають їх адміністративно-правове регулювання, яке розраховане на такі суспільні відносини, в яких положення сторін *виключає їх юридичну рівність*, тобто там, де складаються відношення *субординації*, що відрізняє ці відносини від цивільно-правових, які теж притаманні суб'єктам здійснення релігійної діяльності паралельно з адміністративними, тобто там, де діють умови юридичної рівності сторін.

Центральним елементом структури будь-яких правових відносин є правосуб'єктність кожної з їх сторін.

Тому для визначення виду суспільних відносин за галузевою належністю норм права, що їх регулюють у сфері свободи думки, совісті та релігії важливо встановити: (1) положення сторін у суспільних відносинах; (2) юридичні факти, що тягнуть юридичні наслідки у формі виникнення, зміни або припинення правовідносин; (3) права і обов'язки суб'єктів; (4) способи захисту прав і забезпечення обов'язків. Згідно з визначеними критеріями можна констатувати, що правове регулювання релігійної діяльності може передбачати за галузевою належністю три різновиди правосуб'єктності учасників подібних відносин: (а) конституційну, (б) цивільну та власне (в) адміністративну.

Отже, тільки відносини пов'язані з суспільно-політичною, державною, та іншою публічною діяльністю, яка може бути релігійно забарвлена і як один з її мотивів може виступати релігійний мотив, як раз можна називати державно-конфесійними. Вони регулюються нормами адміністративного права і у силу своїх особливостей зазначених вище можуть бути обмеженими в інтересах держави, особливо коли мова йде про національну безпеку останньої.

Про наявність реальних загроз національній безпеці України у зв'язку з діяльністю деяких релігійних організацій в Україні свідчать ряд документів прийнятих останнім часом. Серед них, наприклад; Рекомендації слухань у Комітеті Верховної Ради України з питань інформаційної політики на тему «Про загрози національній безпеці України пов'язані з діяльністю релігійних організацій, що мають керівні центри на території держави-агресора» від 30 травня 2022 р.; Указ Президента України «Про рішення Ради національної безпеки і оборони України «Про окремі аспекти діяльності релігійних організацій в Україні і застосування персональних спеціальних економічних та інших обмежувальних заходів (санкцій)»» від 1 грудня 2022 року № 820/2022.

В руслі загальних ідей цих документів побудована також мотивувальна частина згаданого вище рішення Конституційного Суду України № 4-р/2022 від 27 грудня 2022 року [7]. Не вдаючись у подробиці цього рішення, що має стати також предметом особливого наукового осмислення, слід зупинитися на певних проблемах, пов'язаних з правосуб'єктністю релігійних організацій, які не були вирішені з прийняттям останнього.

У резолютивній частині цього рішення зазначено: визнати такими, що відповідають Конституції України (є конституційними): Закон України «Про внесення зміни до статті 12 Закону України „Про свободу совісті та релігійні організації“ щодо назви релігійних організацій (об'єднань), які входять до структури (є частиною) релігійної організації (об'єднання), керівний центр (управління) якої знаходиться за межами України в державі, яка законом визнана такою, що здійснила військову агресію проти України та/або тимчасово окупувала

частину території України» від 20 грудня 2018 року № 2662-VIII; статтю 12 Закону України «Про свободу совісті та релігійні організації» від 23 квітня 1991 року № 987-XII зі змінами, Законом [7].

Проте Закон № 2662- VIII має два розділи, другий має назву «Перехідні та прикінцеві положення». Причому тут фактично ми маємо диспозицію норми у самому «тілі» Закону у вигляді підтверджених як конституційні положень змін до ч.ч. 7, 8 ст. 12 і санкцію за їх невиконання, яка міститься у п. 4 II розділу у вигляді втрати чинності статуту (положення) у частині, якою визначається повна офіційна назва релігійної організації (об'єднання).

Конституційний Суд у п. 4.8. мотивувальної частини зазначив таке: як впливає зі змісту приписів пункту 4 розділу II «Перехідні та прикінцеві положення» Закону № 2662-VIII, у разі невиконання релігійною організацією (об'єднанням) обов'язку щодо впорядкування своєї офіційної назви відповідно до Закону № 2662-VIII весь статут (положення) такої релігійної організації (об'єднання) не втрачає чинності. Унаслідок невиконання зазначеного обов'язку втрачає чинність лише та частина статуту (положення), у якій визначається повна офіційна назва релігійної організації (об'єднання).

Такий підхід законодавця до врегулювання питання юридичної відповідальності релігійної організації (об'єднання) за відмову виконати свій обов'язок та уточнити у своїй повній офіційній назві свою належність до іноземної організації як її структурної частини, на думку Конституційного Суду України, є виправданим [7, п. 4.8, абз. 4].

Подібний висновок Конституційного Суду, на нашу думку позбавляє релігійну організацію, яка не виконала зазначеного обов'язку, права бути суб'єктом державно-конфесійних відносин, тобто адміністративної правосуб'єктності, адже наслідком недійсності повної офіційної назви релігійної організації (об'єднання) є практична неможливість цієї організації вступати в будь які юридичні відносини за участю суб'єктів владних повноважень, які їх виконують від імені держави, в тому числі й делегованих. В той же час така релігійна організація парадоксальним чином не втрачає свого права бути юридичною особою «без імені» (*innominatam*) та вступати у різноманітні цивільно-правові відносини (приміром користуватися культовими спорудами, сплачувати комунальні платежі, здійснювати цивільні правочини тощо), адже вона не була позбавлена державної реєстрації, тобто вона продовжує мати цивільну правосуб'єктність і час продовження її існування в такому статусі є фактично невизначеним.

Таким чином створюється ситуація юридичної невизначеності адміністративно-правового статусу релігійної організації. Посилаючись на положення висновків Європейської Комісії «За демократію через право» (Венеційської Комісії) «Мірило правовладдя» щодо вимоги юридичної визначеності як складового елементу правовладдя в аспекті передбаченості актів права, Конституційний Суд вирішив, що приписи Закону № 2662-VIII є чіткими й однозначними, вони є передбаченими за своїми наслідками, їх сформульовано з достатньою чіткістю та зрозумілістю, а саме так, що в релігійних організаціях (об'єднань) немає перешкод, щоб відповідно до них упорядкувати свою поведінку [7].

Але насправді це не так, бо в Розділі II Закону № 2662-VIII дійсно чітко прописані наслідки недотримання положень ч.ч. 7,8 ст. 12 Закону «Про свободу совісті та релігійні організації», але у п. 4 цього Розділу встановлені граничні строки виконання відповідного юридичного обов'язку (4 місяці – для релігійних організацій і 9 місяців – для релігійних громад) за умовами Закону. Оскільки зворотної сили Закон не має, то зрозуміло, що ці строки давно витекли, і, відповідно, санкція юридичної норми, незважаючи на її визнання Конституційним Судом легітимною так і залишиться незмінною для тих суб'єктів державно-конфесійних відносин, хто за різних умов вчасно не виконав своїх юридичних обов'язків. Таким чином для її виконання і подолання в реаліях існують неподолані перешкоди, навіть тому, що ці суб'єкти «без імені» фактично позбавлені не тільки адміністративної правосуб'єктності, а й «де факто» права на судовий захист, а сама санкція так і залишиться «на папері», оскільки її не внесено в основний текст Закону.

Висновки. Підсумовуючи вищезазначене, слід зробити декілька висновків. В Україні наразі відбувається ренесанс державно-конфесійних відносин, які віднини відбуваються

на умовах державно-конфесійного партнерства. Посилюється роль соціальної держави та громадянського суспільства, релігійні організації збільшують свій авторитет пропорційно їх значущості у боротьбі зі збройною агресією Російської Федерації. В науці адміністративного права водночас відбувається уточнення нових рис та особливостей державно-конфесійних відносин, особливо в аспекті меж і обсягу адміністративної правосуб'єктності релігійних організацій. Гострими залишаються питання юридичної відповідальності релігійних організацій, а також питання юридичної визначеності в межах відносин церкви та держави. Це потребує подальших спеціальних наукових розвідок в галузі адміністративного права та ретельної законотворчої роботи.

Список використаних джерел:

1. Ігнатченко І. Актуальні проблеми механізму адміністративно-правового регулювання захисту та гарантування прав на свободу думки, совісті, релігії в Україні. *Право і суспільство*. 2022. № 5. С. 146–154.
2. Robbers G.(ed.) State and Church in the European Union. Baden-Baden: Nomos 2 ed. 2005, 641 p., 1. ed. 1995, 370 p.
3. Єленський В. Велике повернення: релігія у глобальній політиці і міжнародних відносинах кінця ХХ – початку ХХІ ст.: Львів : Вид-во УКУ, 2013. 496 с.
4. Коппель О., Пархомчук О. Релігійний фактор в світовій політиці. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Міжнародні відносини*. 2017. № 1(46). С. 26–30.
5. Горовою Д.О. Єленський В. Велике повернення: релігія у глобальній політиці та міжнародних відносинах кінця ХХ – початку ХХІ століття: Рецензія на книгу. *Вестник ПСТГУ. Серія 1. Богословие. Философия*. 2015. № 6 (62) С. 151–153.
6. Митрофанов А.В. Религиозный фактор в мировой политике и проблема цивилизаций. *Век глобализации*. 2008. Выпуск № 1. URL: <https://www.socionauki.ru/journal/articles/129831/>
7. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням 49 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) Закону України «Про внесення зміни до статті 12 Закону України „Про свободу совісті та релігійні організації” щодо назви релігійних організацій (об’єднань), які входять до структури (с частиною) релігійної організації (об’єднання), керівний центр (управління) якої знаходиться за межами України в державі, яка законом визнана такою, що здійснила військову агресію проти України та/або тимчасово окупувала частину території України» (справа щодо повної назви релігійних організацій) № 4-р/2022 від 27 грудня 2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/va04p710-22#Text>

